

מוסדות "חזון עובדיה" יישוב אדם
פרשת אמור תשפ"ד | 379

כתיבה: הרב מרדכי גור
צריכה: הרב יהונתן חדד

עין יצחק

שיעורו השבועי של מרן הראשון לציון
הרב יצחק יוסף שליט"א
בנושאים אקטואליים בתוכנית "קבלת שבת"

מצות ישוב ארץ ישראל וקבלת פרס על כתיבת מאמר תורני

שאלה: אדם שגר בארץ ישראל, והוריו גרים בחוצה לארץ, ומבקשים ממנו שיצא מהארץ ויצטרף אליהם. האם יש בזה מצות כיבוד אב ואם, וצריך לשמוע להם, או שאין צריך לשמוע להם לבטל מצות ישוב ארץ ישראל, וישאר בארץ ישראל?

מעלת ישוב ארץ ישראל

תשובה: הנה ידועים דברי חז"ל בספרי (פרשת ראה פרשה פ. ע"פ הגהות הגר"א) וז"ל, מעשה בר' יהודה בן בתירא ור' מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי ר' יהושע ור' יונתן, שהיו יוצאים חוצה לארץ. והגיעו לפלטום (שהוא סוף הגבול של ארץ ישראל), וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה, שמוע ושמת את כל הדברים (דברים יב, כח), וסמך ליה, וישבת בארצם (שם, כט), ואמרו, וישבת א"י שקולה כנגד כל המצות שבתורה, וחזרו ובאו למקומם. עד כאן.

ולדעת הרמב"ן בספר המצוות (שכחת העשין מצוה ד. וראה גם בפירושו על התורה במדבר לג, ג) מצות ישוב ארץ ישראל, נמנית בכלל התרי"ג מצוות, והיא מצוה דאורייתא. והביאו הרשב"ץ בתשובה (ח"ג סי' רפח), אולם לדעת הרמב"ם אין מצות ישוב ארץ ישראל במנין התרי"ג מצוות. והנה הגאון רבי יצחק די לאון בספרו מגלת אסתר (על ספר המצוות שם) כתב, שטעמו של הרמב"ם הוא, שלדעתו מצוה זו אינה נוהגת לדורות, אלא רק בימי משה ויהושע ודוד, אבל אחר שגלו אין מצוה זו נוהגת, ועל כן לא מנאה הרמב"ם במנין המצוות. אולם דברי ה'מגלת אסתר' תמוהים, שהרי מדברי הרמב"ם בב' מקומות, בהלכות אישות (סוף פרק ג) ובהלכות עבדים (פרק ח הלכה ט), מבואר שמצוה זו נוהגת גם בזמן הזה. וכן פסק למעשה בתשובותיו (מקצי נרדמים סימן קפ). וכבר עמדו האחרונים על דבריו, ודחו את דבריו בב' ידים, ראה בספר יערי אוזן למרן החיד"א (מערכת י אות ה), וכן בשו"ת נשמת כל חי (חלק י"ד סימן מח) להגאון רבי חיים פלאגי.

מצות כיבוד אב ואם

עכ"פ עולה שבין להרמב"ן (שכחת העשין מצוה ד ובמדבר לג, ג) בין להרשב"ץ (ח"ג סי' רפח) ובין להרמב"ם (אישות ספ"ג, עבדים פ"ח ה"ה. שו"ת סי' קפ), יש גם בזמן הזה מצות ישוב ארץ ישראל. והנה בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ברלין תרנ"א. שער ב סימן כח) כתב, שאם האב מעכב על בנו מלעלות לארץ ישראל, לא ישמע לו, כיון דקיימא לן שמצוה לעלות לארץ ישראל, וכבר אמרו בגמרא (יבמות ג), איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבים בכבודי. שכל דבר שאביו אומר לו לעבור על דברי תורה, לא ישמע לו. לכן לא ישמע לאביו ויעלה לארץ ישראל. וראה ברמב"ם (פ"ו מהלכות ממרים ה"ב) שכתב, שאפילו אמר לו אביו לעבור על מצוה מדבריהם לא ישמע לו. וכ"פ בש"ע (סימן רמ סט"ו).

וכן מתבאר מדברי המבי"ט בתשובה (ח"א סימן קלט), שנשאל באדם שנדר לדור בצפת, ואביו ואמו מעכבים עליו, האם מחוייב לקיים נדרו. והשיב, שחייב לקיים נדרו, ולא יחוש לאביו ואמו, כמו שדרשו (ויבמות ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבים בכבודי. ואף כאן כיון שהוא ואביו חייבים לעלות לארץ ישראל, וכמבואר בכתובות (ק): שהכל מעלין לארץ ישראל, לכן יעלה לארץ ישראל ולא יחוש לכבוד אביו ואמו. ואין לו עונש על שאינו מקיים מצות כיבוד אב ואם, שהרי גם הם יכולים לעלות עמו. והביאו הגאון רבי יהודה נג'אר בספרו שמחת יהודה (שמחות פ"ד הכ"ו), וסייעו ממה שכתב הרמב"ם הנ"ל (פ"ו ה"ב מהלכות שמחות) שאפילו באמר לו לעבור על מצוה של דבריהם לא ישמע לו. כ"ש בזה שהוא מצוה דאורייתא.

ציאה ע"מ לחזור

אלא שלכאורה יש להעיר בזה ממה שכתב הרשב"ץ בתשובה חלק ג (סימן רפח), שאין להתיר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמוד תורה, או מפני מצות כיבוד אב ואם. ומשמע שבמקום מצות כיבוד אב ואם נדחית המצוה של ישוב ארץ ישראל, ושלא כדברי המבי"ט הנ"ל. וכבר העיר בקושיא זו בפתחי תשובה אבן העזר (סימן עה סק"ו). אולם כבר כתבו ליישב (שו"ת איש מצליח חלק י"ד סימן ל), שלא כתב כן הרשב"ץ אלא כשיצא לחוץ לארץ לקיים מצות כיבוד אב ואם לקבל פניהם, ולחזור מיד לארץ ישראל. אבל להישאר בחוץ לארץ, אין לשמוע לאביו ולאמו לבטל מצות ישיבת ארץ ישראל, וכדברי המבי"ט. ויסביר להם בשפה ברורה ונעימה, לא בחוצפה אלא בדרך ארץ, שלפי התורה יש מצוה לעלות לארץ ישראל, ושגם עליהם יש מצוה לעלות. ויעלה לארץ ישראל. ויש להביא ראיה לסברא זו, מדברי התוספות במסכת עבודה זרה (דף י"ג ע"א), שכתבו שלא הותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אפילו כדי ללמוד תורה ולישא אשה אלא כשיצא על מנת לחזור. משמע שההיתר לצאת לצורך הוא על מנת לחזור, וה"ה לצורך כיבוד אב ואם. אולם לא משמע כן ממה שכתב רבינו שמשון בר צדוק תלמיד מהר"ם, בספר תשב"ץ (סימן תקס"א), שהטעם של רבותינו האמוראים חכמי בבל שלא עלו לארץ ישראל, משום שלא היה מותר להם לעלות, כי היו צריכים לבטל מלימודם ולשוט אחר פרנסתם, והרי אמרו בעירובין (דף מז.) מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אחר רבו ללמוד תורה, וכל שכן שאין ללכת מח"ל לארץ ישראל כשיבטל מלימודו וישוט אחר מזונותיו. ע"כ. משמע מדבריו, שמותר לצאת לחוצה לארץ אפילו לזמן רב. וכבר האריכו בזה האחרונים. ועל כל פנים בנידון שלנו, שההורים רוצים שבנם ישאר איתם בחוץ לארץ, בודאי שאין לשמוע להם לבטל המצוה הגדולה של ישיבת ארץ ישראל.

בסיכום: אסור לרדת מארץ ישראל לחוץ לארץ אפילו כדי להצטרף להוריו הדרים בחוץ לארץ ולקיים מצות כיבוד אב ואם. אולם מותר לרדת לחוץ לארץ לקבל פני הוריו ולחזור לארץ ישראל.

שאלה: האם מותר ללמוד תורה ולערוך מחקר תלמודי בעניני הלכה בכתב, בכדי לקבל איזה תואר, וכן האם מותר לכתוב ספר או חידושי תורה כדי לשלחו למקומות המעניקים פרס למצטיינים על מנת לזכות בפרס, כגון מה שעושים 'פרס הראשון לציון' לעילוי נשמת מרן, שהרי אמרו באבות (פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס?

שלא לשמה - דעת התוספות

תשובה: בברכות (דף י"ז), אמר רבא, תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ומבעט באביו ואמו וברבותיו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהילים קיא.) רִאשִׁית חֲכָמָה יְרֵאתָ ה' שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל עֹשִׂיהֶם, לעושים לא נאמר אלא לעושיהם, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה, וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. ע"כ. והקשו התוספות שם, שהרי אמרו בפסחים (דף ג'), לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ותירצו התוספות, שיש שני סוגים שלא לשמה, סוג אחד שלומד לשם הנאתו לנחול כבוד ושיקראוהו רבי, או ליטול שטר, שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שציוהו לעסוק בתורה, ואף על פי כן מותר לעשות כן שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אבל יש סוג אחר שלא לשמה שלומד על מנת לקנטר את חבריו ורבותיו, ועל זה אמרו שנוח לו שלא נברא. כגון שאומר על איזה רב, אני יפרוך את כל הפסקים שלו, אני יראה לו... ע"כ דעת התוספות. וגם רש"י בברכות שם רמז ליה. ורצונם לומר, שדבר הלמד מענינו הוא, שסיום המאמר שם חוזר על תחלתו במי שקורא ושונה ומבעט באביו ובאמו וברבותיו ובמי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, ולכן סיימו על זה שכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וגם מה שאמרו במסכת תענית (דף ז') שהעוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות, הוא באופן שלומד על מנת לקנטר את חבריו ורבותיו. וכן כתבו כיו"ב התוספות במסכת סוטה (דף כ"ב).

דעת הרמב"ם

והרמב"ם (בפרקי מהלכות תשובה הלכה ד) כתב, וזו לשונו: אמרו חכמים הראשונים, שמה תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר או בשביל שאקרא רבי, או בשביל שאקבל שכר בעולם הבא, תלמוד לומר לאהבה את ה', כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבת ה', וכן אמרו חכמים (במסכת עבודה זרה דף י"ט) במצותיו חפץ מאוד, ולא בשכר מצותיו, וכן היו גדולי החכמים מצויים: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ובהלכה ה' כתב: כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר בעולם הבא או כדי שלא תבוא עליו פורענות, הרי זה עוסק שלא לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדים את הקטנים ואת כלל עמי הארץ מלמדים אותם לעבוד את ה' מיראה ובכדי לקבל שכר לעולם הבא, עד שתרבה ותגדל דעתם עליהם ויתחכמו חכמה יתירה, ואז מגלים להם רז זה לעבוד את ה' מאהבה. ע"כ דברי הרמב"ם.

ולכאורה מדיוק דבריו משמע שלא הותר לעסוק בתורה שלא לשמה כשעושה בשביל עושר או תארי כבוד, ורק כשעושה מיראה שלא תבוא עליו פורענות או בשביל שכר בעולם הבא מותר. וכן מבואר בחידושי הריטב"א ליומא (ע"ב) שכתב, שאם עושה להתגדל נעשית לו סם המות, ומה שאמרו שלעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, זהו רק כשעושה מיראת העונש. ע"כ. וכן הגאון רבי אפרים ארדיטי בספר מטה אפרים (פ"ג מהלכות תלמוד תורה) השווה דעת הרמב"ם לדברי הריטב"א הנ"ל, שאסור לעסוק בתורה למטרת עושר או כבוד. וראה עוד לשל"ה הקדוש (כרך א. מסכת שבועות דף נ ע"ב). ע"ש. אמנם בפירוש המשניות להרמב"ם (ריש פרק חלק) מבואר כתירוץ התוספות הנ"ל, שמתוך ללמוד לכבוד בעלמא, ורק לקנטר אסור. וכן כתבו כמה מהאחרונים בדעת הרמב"ם. (מרן החיד"א בברייתא יורה דעה סימן רמז אות יב. ובספרו ברית עולם סימן רפ"ט. ובספרו פתח עינים תענית ז. וכ"כ בספר משרת משה דף טז). ואף אמנם שבתשובת הרמב"ם (הוצאת מקיצי נרדמים כרך ב' סימן תנה), נראה שאסור לעסוק בתורה למטרת עושר או כבוד. מכל מקום רבו הראשונים הסוברים לחלק בזה כדעת רש"י והתוספות הנ"ל, שכן מתבאר מדברי רבינו יודה שירליאון בתוספותיו לברכות (ז'), ובספר חסידים (סימן רפ"ט), ובתוספות הרא"ש (ברכות שם), ובתוספות הר"ש משאנץ (פסחים ג'). וכן כתב רבינו הרשב"ץ בספר מגן אבות (פ"ד מ"ד), ובתשובה (ח"א סי' קמז). וראה עוד במאירי (פסחים ג').

מעשים טובים על מנת להתגאות

ולפי זה צריך לומר שאף על פי שאמרו בירושלמי (תגהה פ"ב ה"ב), על אותה אשה שהינה מפרסמת לאחרים שהיא מתענה, ונענשה על כך בעולם הבא עונש חמור מאוד. וכן הובא בספר תשב"ץ (סימן קפ), וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקסה סעיף ו'). ולכאורה מאי שנא מהלומד תורה שלא לשמה אלא להתכבד שיקראוהו רבי וכו'. ונראה ליישב, שזהו כשמתפאר בפני הבריות ומשתבח בעצמו ומתגאה בתורתו או במעשיו הטובים. שכל המתגאה כעובד עבודה זרה (סוטה ד'). אבל העוסק בתורה ובמצות שלא לשמה, שאחרים מכבדים אותו בשביל תורתו, או מעשיו הטובים, אף על פי שגם מחשבתו היתה על כך, אינו נענש. ואדרבה יש לו על כל פנים קצת מצוה. ועיין להרמ"א בהגה (יורה דעה סימן רמ"ט סעיף יג), שהמתפאר במצות הצדקה שעושה, לא דיו שאינו מקבל שכר אלא שמענישים אותו על כך. ומקור דבריו מהבית יוסף (סימן רמ"ג) בשם הסמ"ג, והביא ראייה מבבא בתרא (ג') נענה רבן גמליאל ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל, וחסד לאומים חסאת, שאין העכו"ם עושים אלא להתיהר, וכל המתיהר נופל בגיהנם. ע"ש. וכן כתב מהר"ו בשערי קדושה, הובא בכף החיים (סימן תקסה אות לב), שהמפרסם מעשיו לבריות לא די שאינו מקבל שכר אלא שנידון בגיהנם ע"ש.

בסיכום: מותר ללמוד תורה ולהכין מחקר תלמודי בכתב אף שמכין גם לקבלת תואר כבוד נוסף על כוונתו לקיים מצות תלמוד תורה. ומתוך שלא לשמה בא לשמה. אבל אם עושה כן בשביל לקנטר, ע"ז אמרו טוב לו שלא נברא, ונהפכה שליתו על פניו.

מהנצשה במוסדות "חזון צובדיה" יישוב אדם

סיום מסכת בחזונו של מרן

וקוו השם יחליפו כח חובשי בית המדרש ביום הפוגה בצפון

מפעילות המוסדות:

כולל אברכים | כולל יום שישי | כולל בעלי בתים | מדרשיה לנוער | מדרשיה לבנות | ארגון בני הישיבות | ארגון הילדים בן מלך

גם ארתה יכול להיות חלק מפעילות המוסדות!

לתרומות: עמותת חזון צובדיה שע"י מרכז רוחני תורני תל ציון - בנק מזרחי טפחות סניף 591 מ"ח 105767

לקבלת העלון במייל ולכל הארה והערה:
m0507497878@gmail.com

יתן להאזין לשיעור בכל יום שישי בשעה 15:40
ברשת מורשת ובשידור חוזר בטלפון: 0799165000